

דף לג

בענין קדם מומן להקדשן

(דף ל"ב ע"ב) א"ר יוחנן לרבנן אחד קדשי מזבח ואחד קדשי בדק הבית היו בכלל העמדה והערכה וכו' עיין כל הסוגיא. ולכו"ע כל שקדם מומו להקדישו אינו בכלל העמדה והערכה, דאף לר' יוחנן דסבר בין קדשי בדק הבית בין קדשי הגוף היו בכלל העמדה והערכה אבל קדם מומו להקדשו היו קדושת דמים למזבח, וכתבו רש"י ותוס' דבבדק הבית אין שום חילוק אם יש לו מום או לא, דבתרעויהו היו קדושת דמים לבדק הבית ולרבנן כל קדושת בדק הבית בעי העמדה והערכה, אבל בקדשי מזבח אם קדם מומו להקדשו היו קדושת דמים למזבח, ובקדשי מזבח כל שהקדושה הוא קדושת דמים ולא קדושת הגוף אינו בכלל העמדה והערכה. אבל לקמן הביא הגמ' תני לוי דאף בקדם מומו להקדשו בעי העמדה והערכה.

בענין אין פודין את הקדשים להאכילן לכלבים

ויש עוד דין של אין פודין את הקדשים להאכילן לכלבים. ודין זה הוא דכל בהמה שאינו ראוי לאכילת אדם אינו יכול להאכילו לכלבים, ולכן אם נאמר דקדשי מזבח לא היו בכלל העמדה והערכה כתב הגמ' דצ"ל דשחט הבהמה אחר שהומם דאל"ה בלא"ה א"א לפדותו משום אין פודים את הקדשים להאכילן לכלבים. ואף אם בעי העמדה והערכה צריך הדין של אין פודין את הקדשים להאכילן לכלבים אם הבהמה נעשה טרפה.

והמשנה למלך הלכות איסורי מזבח פרק א' הלכה י' הוכיח מהגמ' סוף דף ל"ג ע"א דהדין של אין פודין את הקדשים להאכילן לכלבים הוא רק בקדם הקדשין למומן אבל בקדשי מזבח שקדם מומן להקדישן אין חסרון כזה, דהגמ' מקשה רק על ריש לקיש דמוקי הברייתא בקדם הקדשן למומן דאין פודים את הקדשים להאכילן לכלבים, וש"מ דלר"י דמוקי בקדם מומן להקדשן אין כאן חסרון, והשער המלך הוכיח כן מהמשנה בכורות דף ט"ו שמפורש דקדם הקדשן למומן אם מתו יקברו ובקדם מומן להקדשן אם מתו יפדו, וכן הוא בתוס' פסחים דף כ"ט, וכתב התוס' דכ"ש דקדשי בדק הבית שאין דין של אין פודים את הקדשים להאכילן לכלבים, (ואף דלגבי הדין של העמדה והערכה יכול להיות דבדק הבית חמור, אבל הדין של אך בכל אות נפשך תזבח ואכלת בשר דדרשין ואכלת ולא לכלבך זה פשוט דאם קדושת דמים למזבח אינו בכלל כ"ש בדק הבית), ושם בגמ' מבואר דאף בבדק הבית כן וכתב התוס' דהוא דרבנן. והתוס' מס' שבועות דף י"א כתב דא"כ מה שמבואר כאן דיכול לפדות קדושת דמים למזבח הוא מדאורייתא אבל מדרבנן בכל ענין אסור, כ"ש מבדק הבית. אבל השער המלך הוכיח מהרמב"ם דבקדם מומן להקדשן יכול לפדות אף מדרבנן, ולא גזר רבנן אלא בקדושת בדק הבית.

בפסק הרמב"ם גבי קדם מומן להקדשן

ורבי יוחנן אותה למעוטי מאי למעוטי בעל מום מעיקרו, ולתנא דבי לוי דאמר אפילו בעל מום מעיקרו בכלל העמדה והערכה וכו' עיין כל הסוגיא. והרמב"ם הלכות ערכין פרק ה' הלכה י"ב כתב כל המקדיש בהמה בחיים וכו' בין קדשי בדק הבית בין קדשי מזבח שנפל בה מום וכו' הרי זו צריכה העמדה בדין וכו' ובכסף משנה שם כתב דנפל בה מום היינו לאפוקי בעל מום מעיקרו דלא צריך העמדה והערכה. אבל הרמב"ם הלכות איסורי מזבח פרק א' הלכה י' כתב המקדיש בעלת מום למזבח וכו' הרי זו נתקדשה ותפדה בערך כהן, והכסף משנה שם מצדד דפסק כלוי דאף בבעל מום מעיקרו בעי העמדה והערכה, אבל כתב לחלק דרק כשהוא בחיים אז בעינן הערכה אבל אם מתה לא בעי העמדה והערכה, ובאמת הרמב"ם שם הלכה י"א כתב להדיא דאם מתה קודם שתפדה נפדית אחר שתמות וכו' יוחנן דלא כלוי, עיין לחם משנה שם דהניח הרמב"ם הלכה י' בקושיא, ועיין משנה למלך שכתב דפשיטא דבעינן הערכה דכתיב בערך, אבל האבן האזל שם העיר דאם כוונתו רק דבעינן הערכה למה בעי ערך כהן.

בדין העמדה והערכה כשמקדש נבלה

הרמב"ם הלכות ערכין פרק ה' הלכה י"ב כתב דאם הקדיש נבלה וטרפה לבדק הבית אין צריך העמדה והערכה. ומזה למד השער המלך דאין כאן דין של אין פודין את הקדשים בבדק הבית. והראב"ד הק' דה"ה אם הקדיש נבלה ושחוטה למזבח יכול לפדותו, והכסף משנה כתב דה"ה. אבל הגר"ז כאן כתב דבבדק הבית אין צריך העמדה והערכה אלא אם הקדיש בהמה חיה, אבל אם הקדיש דומם וכדומה אין דין של העמדה והערכה, אבל בקדשי מזבח אין כאן שום דין פדיון בלא העמדה והערכה, דהרמב"ם לעיל הלכה ט' כתב דהיין והסלת והשמן והעופות אין להם פדיון משם דאינם בכלל העמדה והערכה, וש"מ דאף אם מעולם לא היה בכלל העמדה והערכה

אין לה פדיון, וזה הטעם שלא מצינו פדיון בקדושת הגוף למזבח אלא לבהמה בעל מום ולא ליין סלת שמן ועופות. והא דכתב הרמב"ם דעופות אינם בכלל העמדה והערכה צ"ע דהא חיים הם, והקרן אורה מנחות דף ק' ע"ב וכן החסדי דוד תוספתא מנחות פרק י"ב כתבו דהוא משום דא"א להעמיד דיפרחו באויר. אבל הגרי"ז ערכין דף ד' כתב משום דהדין של העמדה והערכה לא נאמר בתורה אלא לענין בהמה ולא לענין עופות.

בענין העמדה והערכה בעופות

ונחלקו האחרונים אם בעופות בעינן העמדה והערכה, דהגמ' כתב בתני לוי הכל הוי בכלל העמדה והערכה אפילו חיה ואפילו עופות, ואף דלא פסקין כלוי לגבי בעל מום מעיקרו מ"מ מנ"ל לחלק עליו לגבי עופות, והגרי"ז הנ"ל סבר בדעת הרמב"ם דאין כאן שום דין של העמדה והערכה גבי עופות וכן כתב המנחת חינוך, אבל האור שמח הלכות מעילה והחזון איש סבר דיש דין של העמדה והערכה לגבי עופות שהוקדשו לבדק הבית, ובקדושת מזבח אין זה נוגע דקיי"ל דאין פדיון בעופות.

בענין העמדה והערכה בגידולי הקדש

איתא בחולין דף קל"ה ע"ב דאם הקדיש כבש א"א לפדות את הגז אחר הגיזה משום דבעי העמדה והערכה, וחזין דאם הקדיש בהמה חיה אף הגיזה א"א לפדות א"כ הוא עדיין מחוברת להבהמה, (ועיין רמב"ם הלכות ביכורים פרק י' דלא משמע כן וכבר נתקשה בזה המפרשים). ולעיל איתא דהקדש בדק הבית מועלין בגידוליהן, והקדיש חמורה מועלין בחלבה ותרנגולת מועלין בביצה. וקשה דאם א"א לפדות למה יש דין מעילה הא אין לה פדיון ועומד ליקבר והוי כקרבן שמתה במס' מעילה דף ט"ו דאין בהן מעילה דאינו ראוי לא לגוף ולא לדמיה. והירושלמי במעשר שני פרק ג' הלכה ו' הק' כן, והוכיח מהדין של הקדיש חמורה מועלין בחלבה דבהמה טמאה אינה בכלל העמדה והערכה. והירושלמי מדחה דאזיל אליבא דר"ש דקדשי בדק הבית אינה בכלל העמדה והערכה. והגמ' מעילה איתא דהא דא"ר יוחנן קדשים שמתה אינה בכלל העמדה והערכה דוקא קדשי מזבח אבל קדשי בדק הבית אינו גרע מהקדיש אשפה לבדק הבית, והתוס' הק' הא א"א לפדות דבעינן העמדה והערכה, ות' דאזיל כר"ש דקדשי בדק הבית אינה בכלל העמדה והערכה והוא כהירושלמי. וקשה על הרמב"ם דפסק הלכות ערכין פרק ה' הלכה י"ב דקדשי בדק הבית בכלל העמדה והערכה ואף בבהמה טמאה ומ"מ פסק בהלכות מעילה פרק ה' הלכה ג' דהקדיש תרנגולת מועלין בביצה וחמורה מועלין בחלבה.

והמנחת ברוך סי' פ"ז והאור שמח הלכות מעילה כיון לדבר אחד, ועיקר יסודם כבר כתוב בחי' רבנו חיים הלוי על הרמב"ם. דקדשי מזבח הקדושה הוא מה שהוא ראוי לקרבן וכל שאינו ראוי לקרבן לא הוא ולא דמיה אין לה קדושה, אבל קדשי בדק הבית הממון שייך להקדש ואין נפק"מ אם יכול לפדותו או לא. וע"י המעילה פקע הקדושה והוא נהנה שוה פרוטה ומעל. והרמב"ם סבר דהגמ' מעילה דף ט"ו אזל אף לרבנן דקדשי בדק הבית בכלל העמדה והערכה, וגם מה דאיתא לעיל דקדשי בדק הבית מועלים בגידוליהן ודוחק לומר דהוא כר"ש, ולכן הבבלי חולק על הירושלמי וסבר דבקדשי בדק הבית אף אם אין להן פדיון יש להן מעילה.

והחזו"א בכורות סי' י"ח אות י"ז וגם בגליון של החי' רבנו חיים הלוי חלק על זה וסובר דאף בבדק הבית אם אין לה פדיון אין לה מעילה, ומה שבהקדיש חמורה מועלין בחלבה הוא משום דהבבלי חולק על יסודן של הירושלמי וסבר דאף דהבהמה בעי העמדה והערכה מ"מ החלב והביצים לא בעי העמדה והערכה. והא דגיזה בעי העמדה והערכה הוא משום דגיזה הוא גופו של הבהמה משא"כ חלב וביצים. והקהלות יעקב מעילה סי' ד' הביא כל זה, וביאר דאף דהגיזה אינה חלק מהבהמה אחר שנגזז מ"מ מעיקרה היה חלק מהבהמה, ואף דהולד והעובר ג"כ מעיקרא הוי חלק מהבהמה אבל נשתנו למציאת אחרת משא"כ גיזה, ורוצה לתלות בזה פלוגתת האחרונים אם קודם שהתיר התורה חלב אם היה אסור משום אבר מן החי או יוצא מן אבר מן החי, וגם רוצה לתלות בזה פלוגתת בבלי וירושלמי אם חולב הוא משום דש או משום קוצר עיין שם.

והגרי"ז בכתביו לעיל דף ל"א תי' דהרמב"ם באמת כתב הקדיש חמור למזבח מעולין בחלבה והקדיש תורים לבדק הבית מועלים בביצתה, ולכן להגרי"ז דסבר דאין דין העמדה והערכה בעופות ולכן בעופות אין כאן שום שאלה דלאו בר העמדה והערכה, והא דבחמורה מועלין בחלבה הא כתב דזה בהקדיש למזבח וכל קדושת דמים למזבח ג"כ לא הוי בכלל העמדה והערכה וכמו קדם מומם להקדשן.